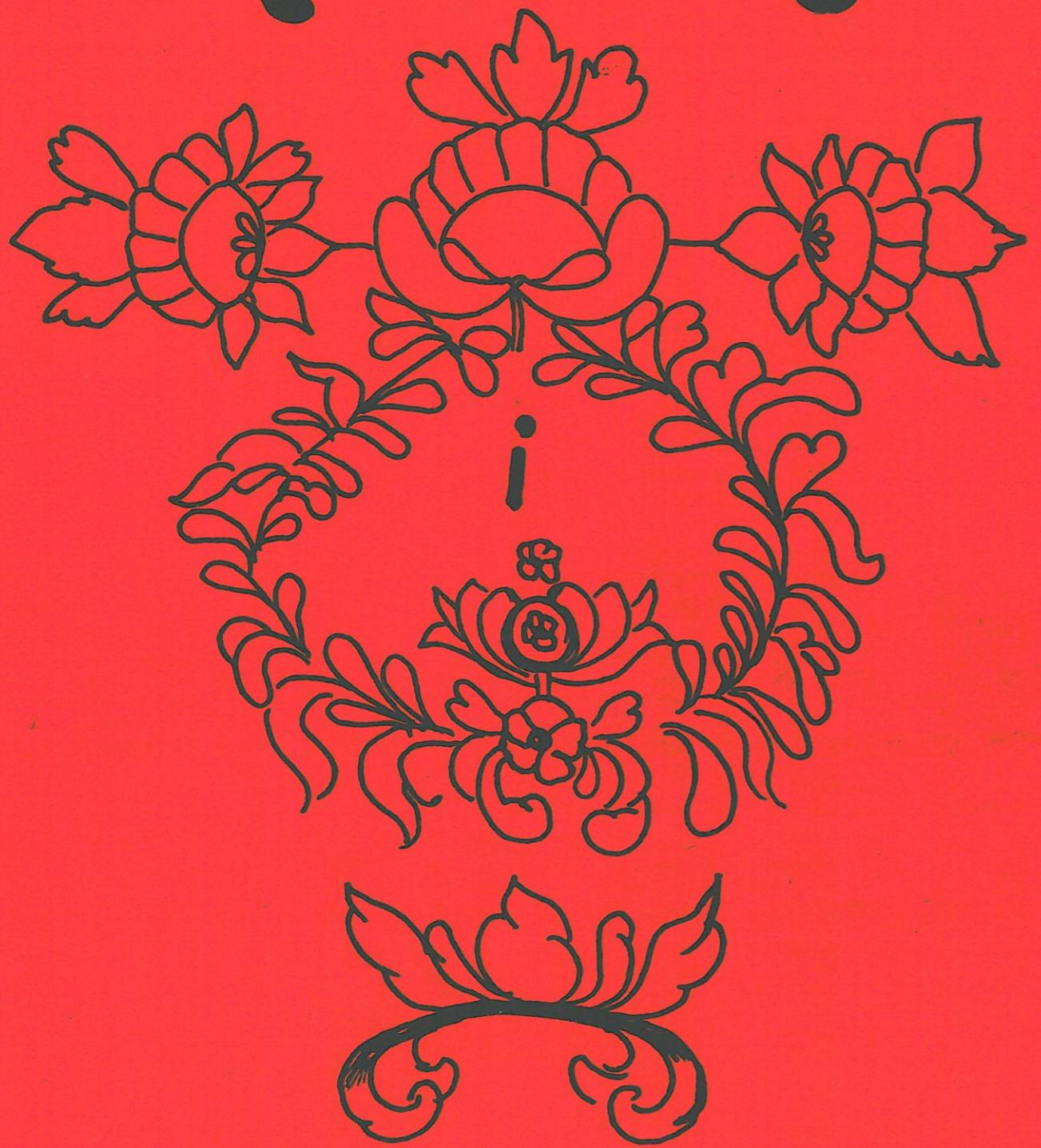

Rosemaling

Hallingdal

Randi Helene Gurandsrud Nesbyen

Innholdsoversikt

I Innledning

1. Begrunnelsen for oppgavevalg	s2
2. Målformulering	s3
3. Bakgrunn for oppgavens innhold og form	s4-5
4. Oversikt over kulturtradisjon	s5
5. Def. av begreper	s6

nl.1.

II Historikk

1. Hva er rosemaling	s7-8
2. Hvordan begynte folk å male	s9
3. Hvem drev med rosemaling	s9-10

III Hallingstilen

1. Komposisjon	s11
2. Fargene	s12
3.a Motivene (figurene)	s13
b. Blomstene	s14

nl.2
nl.3
nl.4
nl.5-6

IV Rosemaling i Nør og Flå

1. Innledning	s15
2.a. Embrikerte Pirne	s15
b. Stilistiske særtrekk	s16

nl.7
nl.8

V Rosemaling i Nør i dag

VI Fagdidaktiske synspunkter

VII Evaluering av prosjektet

VIII Kilder

s22-23
s24.

I Innledning

1. Begrunnelse for oppgavevalg

Jeg valgte denne oppgaven ut i fra to grunner: Den første grunn er at jeg som innflyttet kjente litt til den rike rosemalings tradisjon som fantes i dalen. Jeg følt et behov for å finne ut noe om det særige og spesielle ved denne typen dekorations malings.

Den andre grunn er av en yrkesmessig art. Som lærer i grunnskolen er det viktig å ha kunnskap om den kultur arven som elevene dine skal føre videre. Det er klare indikasjoner på at skolen får et større og større ansvar i forhold til kulturarvformidling. Det er ikke sjølvsagt at alle gamle skikkar og sørdflytter går i arv fra foreldre til barn - slik det var i gamle dager

2. Målformulering

- Bli kjent med og lære noe om din lokale kulturarena slik at jeg kan bruke den i tilknytning til skolens undervisningsplaner.
- Haage en enkel oversikt over resepsjonens form og innhold med vinkling mot lokale særtrekk, slik at den kan brukes som en ressurs i formingsundervisninga.

3. Bakgrunn for oppgavens innhold og form

Oppgaven er satt sammen av flere deler og emneområder, men hovedvekten er lagt på østrekks ved ros malingen i Hallingdal.

Jeg har vært berisot på å ikke velge et alt for snurt fagområde da det er viktig for meg å kjenne til flere sider ved denne kulturtradisjon både som formings- og allmentalerer i grunnskolen.

Ved å sette meg inn i både den historiske delen og det som er karakteristisk ved ros malingen her i dalen, kan jeg gi elevene innsikt i kulturaven sin. Slik at de får øynene opp for de verdiene som omgir dem.

- Oppgaven kan brukes på ulike mater.

- Plansjene har fått ein utføring på en slik måte at du skal kunne brukes uavhengig av den skriftlige delen.

Den skriftlige delen skal kunne leses og være informativ sjøl om plansjene ikke er tilgjengelig. Men i undervisningsøyemed skal den skriftlige delen „ligge bak“ hver planasje som en faglig last.

4. Oversikt over kulturtradisjon

Hallingdal har en svært rik kulturtradisjon. Dalen har særegne folkedrakter og byggeskikker. Teaterpill og rosemaling var en profesjon som mange en halling utøvde. Det rike kulturlivet var en del av hallingens hverdag. Dalen, ligger slik til den mottok påvirkning både fra vest, øst og syd, men til tross for dette utviklet det seg sterke særegne tradisjoner, noe som en ser klart både i folkedrakttradisjon og dekorasjonsmalning.

„Hallingen“ var en sjølbevisst og traust type, han møtte nye tanker og idéer med sindighet og ro, han omformet dem til sitt behov samtidig som han utviklet nye retninger og „trender.“

5. Definisjon av begreper

Begrepet rosemaling blir av Ellingsgaard om hule spuktet av dekorativ malning ikke bare ornamentikk, men også figurer bilder, geometriske mønstre og dekorativ skrift. Som nærmest forteller er det roseene som utgjør den viktigste delen.

Det er noe uklart hvor gammelt ordet rosemaling er, men trolig er det like gammelt som rosemalinga sjøl. I øvre delen av Hallingdal hører en ofte verbet å rose, et annet dialektord er substantivert ros, som rett og slett betyr ornament.

II. Historikk

1. Hva er rosemaling?

Rosemaling er ikke noe særnorsk fenomen. I de fleste europeiske land var det mer eller mindre vanlig at bondene pryda innboet på denne måten. (1700 - og 1800-tallet).

Stileprakt er ulikt fra sted til sted og fra en tidsperiode til en annen.

Sett i historisk perspektiv er rosemalinga ei ung kunstgrein. Gjennombruddet henger sammen med de økonomiske oppgangstidene på 1700-tallet. Etterhvert som handelen med utlandet økte og samkunnsut mellom by og land blei livligere, åpnet dette for utveksling av idier og impulser. Den friske og levende folkekunsten blei skapt i møte mellom gammelt og nytt, mellom norsk nullomaleri og europeisk renessanse.

Utover i 1600 åra var mange bygdekirker pryda i en renessansiestil, før det møtte med rankemotiv over tak og vgger og med bibelske figurscener og skriftfelt.

Bugdimalerne tok opp stilelement både fra renessanse og barokk, og brukte de fritt side om side eller satt dem sammen etter egen smak og fantasi.

Bylærerne var oppkast til streng kopiering etter monstertykke. Bygdimaleren stod i et fritt og uhøytidlig forhold til det han så, ofte kunne misforståelsjer og feiltolkninger være opphavet til nye former. Derved oppstod en spontan og ukonvensjonsnall uttrykkesmåte som gav bygdkunsten å regne verdier. Gjennom lokale „skoler“ og maler miljø ble spesielle sardag utvikla

2. Hvorfor begynte folk å rose malte?

Nye byggeskikker gjorde dagliglivet letter og bedre på bedre vilkår for kunstnerisk utsmykking.

Pengehusholdning blei mer vanlig en kunne nå få kjøpt enkelte varer og goder for penger. For rosemaltinga blei dette en viktig forutsetning. Olje og farger måtte kjøpes og snart blei flere og flere fargestoff industrielt framstilt enten i byene eller i utlandet.

3. Hvem drev med rosemaling?

Det var ofte småbønder, husmenn og folk uten jord som drev med rosemaling. Mange måtte skaffe seg annet naring til jordbruksbruk.

Pai 1800-tallet var det også sterk vekst i folketallt som igjen førte til økt behov for å skaffe seg ekstra inntekter.

Sjølom det ofte var husmenn som drev med rosemaling var det ikke noe lav-status-yrke.

Det er det mange eksempler på. Mange velstående bønder dro med rørmaling fordi de hadde de hadde lyst, cornér og anlegg. Men en ting er klart: Det var et utpreget mannsyrke. Det er ikke funnet et eneste tilfelle der kvinner har dekorert eller malt hus eller gjenstander, de holdt seg til sør og vær.

III. Hallingstilen

I. Komposisjon

Det var ved hundriårskiftet av 1800-tallet at hallingstilen begynte å ta form og omkring 1830 hadde den funnet sin endelige særmerkte form.

Virkeligheten var sterkt knyttet til enkelte mester som var stil-skaperende i kraft av teknisk ferdighet og originalitet. Hallingstilen er særlig knyttet til Sata-Bara-skolen i Ål.

Herbrand Sata var en av de fremste tidlige Hallingdalsmalerne. Han holdt fast ved noen av elementene fra rokokkoen, men han komponerte monstrene symmetrisk. Ornamentene blei ordnet likt på hver side av en vertikal aksel, av og til kryss-symmetrisk. Linjene flattene strokene blei mer og mer stilisert.

Kort kan en si at det er stiliseringen som er det viktigste ledd i hallingstilen.

2. Fargene

Kristoffer Viðland skriver i bokverket:

Vor Gamle bondekultur s125. Ingensteds hos oss har fargesansen vårt så høyt utviklet som i Hallingdal"

Mange gamle hallingmalere hadde en utpreget sans for valører. De brukte også klangfulle kontrastfarger, og de malte med få farger som var svært godt samstemte.

De fleste hallingkister er orange-røde med blå beslag og band. Mot den røde bakgrunnen står ranker og blomster i blått og hvitt og svart. Det er også med gult og grønt, men disse fargene har en mer underordna funksjon.

3a. Motivene.

Som tidligere nevnt omfatter rose malings
ornamentikk, figurer, bilder, geometriske
mønstre og dekorativ skrift.

De fremste rose malerne brukte alle
disse elementene om hverandre, men de
stiliserte plantemotivene var aller
nest vanlig, men ornamentene sammen
med figurene var et ofte nytta motiv
sammen med plantene.

Bygdekunstnerne hadde liten eller
ingen faglig opplysning, derfor maktet
han ikke figurtegning så godt som han
ville. Figurene er tegnet uten tanke
for perspektiv eller skuddelingning, men
for kunstneren var ditt underordnet
betydning, hovedsaken var at innholdet
kom fram.

I figurmotivet ser en sjeldan
nyskapninger, de fleste av motivene
er hentet fra kirkekunst, buldeboker
skullingstrykk, ovnsplater og sjanse.

3.b Blomstene i rosemalingen

14.

Rosemalerne i Hallingdal var svært glad i blomster. Blomstene blei hulst malt slik at en eten så dem fra siden eller rett oven i fra. De blei gjerne plassert i en vase eller pøtte og fra en slik vase slynget de seg utover i et symmetrisk mønster.

Tulipanen blei malt fra siden liens en blomst som kan minne om ballblom. De øvrige blomstene blei malt utvretta i flaten med spisse, ovale eller runde kronblader. Kronbladene varierte i antall, men det mest vanlige antallet er fire eller åtte.

De ulike malerne hadde sine "egne" blomster som de varierte og satte sammen på ulike måter.

IV Rosemaling i Nes og Flå

1. Innledning:

Går vi til Nes er det ingen rosemaler som har satt merke etter seg slik at stilens hans har blitt ført videre av senere malere.

Rosemalerne fra øvre Hallingdal hadde store deler av dalen som sitt virkefelt, derfor finner vi mange gjenstander og interiør her i Nes som er malt av malere knyttet til f.eks. Sata-Bara-skolen i Al.

2. Embrik Gudbrandson Rime (1808- 1884)

Sjøl om det ikke var noen malere i Nes som dannet skol, var det likevel noen som skilte seg ut. En av dem var Embrik Rime. Stilen hans kan vi følge fram til 1880.

Han var ikke bare kjent som rosemaler men også som dugende møbelonekker. Som rosemaler står Embrik i en enslig posisjon.

5. Stilistiske sertrekk

16.

Han skapte sin egen helt personlige stil som han holdt fast ved livet ut.

Rim valgte ut noen få enkle blomsterformer og gjorde de til sine: Den stjerneformede attibladsrosa, tulipanen og to, tre stiliserte blomster var nok for ham. De få enkle formene satte han sammen på sin måte.

Han brukte ikke akantusranken, men i stedet brukte han svarte stengler med små lauv som greint seg vakkert utover og bandt alt sammen.

Når det gjaldt fargebruken var han streng og måtiholden. Bunnfargen var varmrød og på den malte han blomstene i, blått, hritt, gult og svart. Mange av de interiørene han malte har han også snekkert, et eksempel på det er stueinteriøret i Børdalens i Alton i Nes.

II Rosemaling i dag, Nes

Det er ca sju, åtte stykker som rose maler her i Nes. Tre av disse er rose malere som har rose malingen som inntektsquendi arbeid. Jeg har kun vort i kontakt med to av disse tre fordi den tredje maler tall- marks roser.

Hawor Lindahl og Ingeborg Bergersen har uik bakgrunn som rose malere. Den første har gått i skole hos Nils Olsen Moen (1866-1941). Torpo som var en av dem som skapte skole for yngre rose malere da rose malingen kom på mote igjen ved århundreskiftet. Nils Moen hadde fått sine kunn skaper fra malere av Sata-Bærs skolen. Hawor Lindahl er i tillegg utdannet kunstmaler og maler oljemalerier i tillegg til rose malingen.

Ingeborg Bergersen har gått på
kurs ved friunderisningen i Drammen
og lærte å male av Rolf Stokke, og
som ikke hadde rosemalingen som yrke

Ser en på fotografiene av
arbeidene til Lindahl, ser en klar
paralleller med det som blei matt
i rosemalings gullalder fra 1800 - ca
1850. Han har en sikker fargebruk
og en utrolig fin penselføring.

Komposisjonen er streng, men
samtidig lett og fantasifull. Han
bruker de tradisjonelle roses (blomstene)
men lager sitt personlige preg.

Når en i tillegg vet at han går
i sitt 75. år, blir en bare
imponert. Men som han sier
sjøl: „Ein skikkelig rosemalar må
begynne før han e tuige først at
han ska bli te noko.“

Arbeidene til Bergersen har
ikke den rot i hallingstilen. Hun

har god penselstring, men variasjonene
blir for få. Hun har ikke det
repertoaret i blomster og komposi-
sjon.

II Fagdidaktiske synspunkter

Som tema kan rosemalingen brukes i flere sammenheng i formings undervisningen.

Rosemaling kan brukes slik som den tradisjonelt er malt, som dekor på tregjenstander, men mulighetene blir mange flere dersom enten utgangspunktet i mønster-dekor med bakgrunn i forme og farger i rosemalingen.

Som eksempel kan nevnes:

- broderi på f.eks duker, puter, pyntehandkle og ulike kleidplagg
- sibranning i tre og skinn
- tre skjæring
- applikasjon

I tegnundervisning kan en bruke rosemaling (rosemalte gjenstander) når en skal lære elevene om farger og fargebruk

I dit stre og helle kan en ta utgangspunkt i rosemalungen mange

sammenhenger. Temaer som er aktuelle
er: stilisering, symmetri, perspektiv
(eller mangel på sådan).

Poenget er at du vet hva du
vil og at du kjerner eldgruppa
du skal undervise. Alder og størrelsen
på eldgruppa er av avgjørende
betydning for valg av tema og
innfallsinkel.

Vedlagt følger kopi av praksis-
oppgave utarbeidet og gennomført
på 6. kl. trinn. Tittel på praksisoppgaven
er: Dekor på pyntehandkle med
utgangspunkt i hallingroser.

VII Evaluering av prosjektet

Denne oppgaven har ikke vært enkel. Hovedproblemet var å komme i gang og videre få avgrenset emnet.

Årsaken til starthanskene, var at jeg rett og slett ikke hadde nitting på emnet og at jeg også trodde det var mye mer stoff å finne her på Nes.

Emnet rosemaling i Hallingdal er svært omfattende, derfor blei det svært viktig å få avgrenset oppgaven allerede i startfasen.

Tanken på å bruke deler av oppgaven i undervisningen hjalp meg til å løse den visualiserende delen.

Oppgaven blei mer og mer interessant og morsom ettersom arbeidet skred fram, spesielt vil jeg framhve unsamlingen/fotograferingen) av bildemateriell og montering av dette som morsomt og leterikt.

Personlig har jeg fått kunnskap og innsikt i et emne som jeg før kunne litt eller ingenting om.

og som jeg heller ikke hadde interessert meg.

Målen jeg satte opp i forkant av oppgaven, mener jeg at jeg har nådd. Hvor vadt jeg får formidlet kunnskapene mine til elever eller andre som kunne være interessert står igjen å se.

VIIIKilder:

Rosemaling i Hallingdal: Nils Ellingsgaard.

Norsk Rosemaling: Nils Ellingsgaard

Nes boka

Norsk folkekunst: Halvdan Arneborg.

Småskifte: Hallingdal Folkemuseum

Muntlige kilder:

Konservator Torill Thømt

Rosemaler: Halvor Hindahl.

Bonde: Asmund Børdaugen

Nesbyen 7/11- 1993.